ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

6

1984

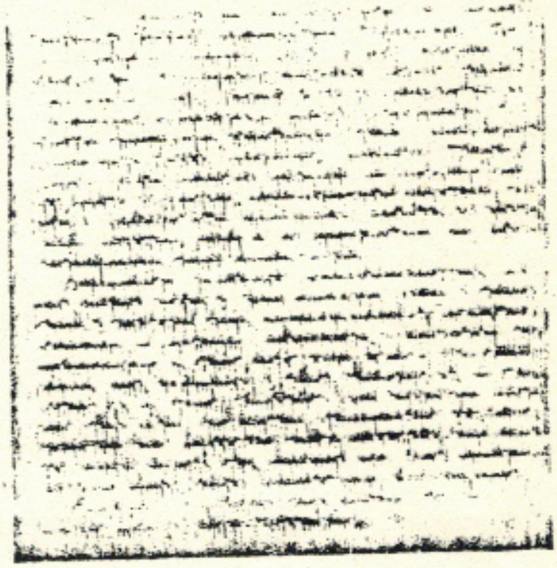

ՀՈՂԻ ՑԱՎԸ

Արարատյան դաշտը, ինչպես և ողջ Հայաստանը ապրել է բուռն ծաղկման և խոր անկումի ժամանակաշրջաններ։

«Աստվածաշնչյան ջրհեղեղից» շատ առաջ, կայնոզոյան դարաշրջանում այստեղ դեռ պահպանվում էին ծանծաղ ծովերն ու լճերը։ Հետզհետե նրանք էլ նահանջեցին և գոլորշիացան՝ իրենց տեղում թողնելով կավի, գիպսի, աղի շերտեր։ Միլիոնավոր տարիներ անց Արարատյան դաշտը դարձավ հնագույն քաղաքակրթության կենտրոններից մեկը։ Հողերն այստեղ փութաջանորեն սկսվեցին մշակվել։ Ստրաբոնը (մ. թ. ա. 1-ին դար) այցելելով Արարատյան դաշտ, հիացել է այս երկրամասի բարեբեր հողերով, մարգաշատ ու շեն բնակավայրերով։ Այս գավառը նա անվանել է «Գեղեցիկ երկիր Արմենիա»։ Սակայն այս երկրին շատ փորձություններ էին սպասում։ Օտար նվաճողներից յուրաքանչյուրն իր պարտքն է համարել ոչ միայն գերեվարել, կեղեքել տեղի բնակչությանը, այլև կործանել հենց հողը հետ՝ ոչնչացնել նրա բնական հարստությունը՝ բուսածածկը։ Ստեփանոս Օրբելյանը նկարագրելով թաթար-մոնղոլների վայրագությունները նշում է. «...նաև այրեցին ամբողջ վաստակը և կտրատեցին այգիներն ու ծառերը»։ Թուրք բռնակալ Մուրադ 1495-ին նվաճելով Հայաստանը, միայն Աշտարակում 1 հազար պտղատու ծառ ոչնչացրեց։ 1604 թվականի աշնանը պարսից շահի հրամանով միայն տեղահան արվեց Արարատյան դաշտի բնակչությունը, այլև հրի մատնվեցին դաշտերը, կտրատվեցին այգիները, քանդվեցին ջրանցները։ Եվ այսպես դարերբար։ Ռազմումից ու խնամքից զուրկ հողն ամեն անգամ վերածվում էր կիսաանապատի, ներից հայտնվում էին աղուտներ, ու կրկին մոլեգնում խոշակները...

ՀՈՂԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ

ՎԵՐՋԻՆ ԳՐՈՀԸ

Ձեր ինստիտուտը համաշխարհային հռչակ ու հեղինակություն է վայելում աղակալած հողերի յուրացման և հողաբարելավման բնագավառում: Ձեր հաջողություններն հիրավի տպավորիչ են: Այդ ասպարեզում դուք համաշխարհային ուսուցիչներ եք:

Դոկտորներ՝ ՄԻՔԱՅԵԼ ՌԵՄԼԵՐ, ՋԵՅՄՍ ՌՈԹՍ, ԼԵՈՆ ՀԱՅԱՓ, ԿԱՐԼ ԱՆԴԵՐՍԵՆ, ՋԵՅՄՍ ՌԻԳԱՐ (ԱՄՆ)

1925 թվականին Ֆրիտյոֆ Նանսենը դիմելով Ազգերի լիգային, օգնություն պահանջեց Սովետական Հայաստանի, մասնավորապես Արարատյան դաշտի, անջրդի հողատարածությունները նվաճելու, դրանք ծաղկած այգիների վերածելու ու այդ վայրերում գաղթականներ բնակեցնելու համար:

Նշանավոր հումանիստի ու գիտնականի առաջարկությունը Ազգերի լիգայում ընդունվեց, բայց դա երկերեսանի, կեղծ համաձայնություն էր՝ ժամանակ շահելու և համաշխարհային հասարակական կարծիքը խաբելու համար: Հետագա իրադարձությունները ցույց տվեցին, որ օգնության մասին խոսք իսկ չէր կարող լինել մի երկրի նկատմամբ, որը հենց նոր էր ազատվել իմպերիալիստական՝ ճիրաններից ու բռնել սոցիալիզմի կառուցման ուղին:

Օգնություն չեղավ, այո՛... Բայց այնպես եղավ, որ այդ նույն երկիրը տարիներ անց անջրդի հողերի, աղուտների յուրացման իր փորձով շատերին պետք է օգներ գյուղատնտեսական՝ նույնիսկ ուղածդ զարգացած տերություններ: Սակայն մինչ այդ գիտական մտքի համառ ու համբերատար աշխատանք էր պետք:

Արարատյան դաշտը Հայաստանի լեռնաշխարհի ցածրադիր գոտիներից է, և նրա բերքերը համանունի ընթացքում գալիս է յուրահատուկ ջերմային ավազան: Տեղումներից գոյացած ստորերկրյա ջրերը շրջվելով լեռնային ապարների հետ, նրանցից առաջացնում են մեծ քանակությամբ աղեր, այնուհետև բարձրադիր վայրերից շարժվելով Արարատյան դաշտ, իրենց հետ բերում են այդ աղերը: Հետևանքն է, որ եթե ստորգետնյա ջրերի արտահոսք չկա, ապա ջուրը պետք է բարձրանա հողի մակերես: Այստեղ էլ արագ գոլորշիացման պայմաններում կատարվում է աղակուտակում, ուստի և առաջանում են աղակալած հողեր՝ աղուտներ:

30-ական թվականներից սկսվեց գրոհը աղուտների վրա: Գիտնականների կողմից առաջարկվեցին տարբեր եղանակներ: Ընտրվեցին աղազրկման կուլտուրտեխնիկաներ, սակայն պարզվեց, որ դրանց բերքը շատ ցածր է: Աղազերծման նպատակով փորձեր արվեցին հողերը գիպսացնել հողի խորը ճեղքավորման ու շերտավորման թթվեցման պայմաններում, բայց այդ նույնպես գործնական մեծ արդյունավետություն չտվեց: Տարիներն անցնում էին, ցանկալի արդյունք չկար: Սակայն գիտնականների խումբը քայլ առ քայլ մոտենում էր կողմնիչի ցանկալի բացահայտմանը: Եվ ահա ուսումնասիրություններից պարզվեց, որ աղուտները կարելի է մշակել ծծմբական թթվի ու երկաթարջասպի օգնությամբ: Ծծմբական թթվի 1 %-անոց լուծույթով հողը լվանալիս, չեզոքացվում է սոդայի առաջացրած հիմնային ռեակցիան, քայքայվում և լուծվում են կրաքարային հանքային պաշարները՝ փոխակերպվելով գիպսի և կալցիումի հեշտ լուծվող աղերի, որոնք իրենց հերթին վճռական ազդեցություն են գործում աղազերծման վրա:

Աղազերծման արդյունավետ միջոց է նաև երկաթարջասպը, որը շոր վիճակում ներծծվում է հողի մեջ, լվացող ջրերի ազդեցությամբ երկաթարջասպը ջրատարրալուծման է ենթարկվում՝ հողում առաջացնելով ծծմբական թթու և երկաթի օքսիդ: Այս դեպքում ծծմբական թթվի հողաբարելավման ազդեցությունից բացի, հողում նկատվում է դրական կոլոիդաքիմիական երևույթ և ջրաթափանցության պայմանների բարելավում:

Այդպես նման եղանակներով յուրացվել և գյուղատնտեսությանն են հանձնվել 3240 հեկտար աղուտ հողեր: Վերածնված հողերը շռայլորեն փոխհատուցեցին հայ գիտնականների՝ Հայկական ՍՍՀ գյուղատնտեսության մինիստրության հողագիտության և ագրոքիմիայի գիտահետազոտական ինստիտուտի աշխատակիցների պրպտումներն ու ջանքերը: Դրա ապացույցը վարդագույն խաղողն և խաղողի, գանազան մրգերի ու բանջարեղենի առատ բերքն է:

Հողագետ-գիտնականների օգնության ձեռք են մեկնել նաև հանրապետության ինժեներներն ու կոնստրուկտորները: Համայգյուղմեքենայացման գիտահետազոտական միավորումը ինժիրական հողաբարելավման աշխատանքների մեքենայացման նպատակով ստեղծել է մի շարք նոր մեքենաներ: Արդյունքում ստա-

[illegible]

ՈՐՊԵՍԶԻ ՀՈՂԸ ԱՌՈՂՋ ԼԻՆԻ

Անտառները նախորդում էին քաղաքակրթությանը, անապատները հայտնվեցին նրանից հետո։

ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՇԱՏՈԲՐԻԱՆ

[illegible]

ՀՈՂԱՅԻՆ ՔԱՐՏԵԶԻ ԳՈՒՅՆԵՐԸ

[illegible]

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄ

[illegible]

ՍԱՄՎԵԼ ԳԻԼԱՆՅԱՆ